

УДК 338.48:37.015.31:[008:174]

СІДОРОВ Вадим Ігоревич –

професор, декан факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
e-mail: irtb@karazin.ua

МЕТОД КУЛЬТУРНОГО АСИМІЛЯТОРА У СИСТЕМІ КРОСКУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Система кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму спрямована на здобуття кроскультурних знань, на розуміння студентами різних культур, на допомогу в адаптації до незнайомого середовища в кроскультурній взаємодії з представниками інших культур, оскільки саме з такими проблемами у майбутній професійній діяльності студентам прийдеться стикатися майже щодня. Безумовно, налагодження зв'язків з клієнтами туристичних фірм, колегами, бізнес-партнерами з інших країн та позитивне ставлення до інших культур, спонукає фахівця галузі туризму займати активну громадянську позицію в кроскультурному суспільстві. Таким чином, зростає потреба у подальшому впровадженні кроскультурної освіти та формуванні кроскультурної компетентності студентів спеціальності «Туризм». Освітні технології у процесі кроскультурного навчання інтенсивно розвиваються завдяки використанню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернет-сервісів у поєднанні з відомими кроскультурними методами, одним із яких є метод культурного асимілятора (Culture Assimilator).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-практичні засади використання методу культурного асимілятора знайшли своє відображення у працях таких учених, як Р. Алберта, Б. Брисліна, К. Кушнера, Н.Холдена, І. Іванюк, Р. Тангаличевої, Н. Шекихачевої. Науковці стверджують, що культурні асимілятори є, по суті, навчальним комплексом, який включає: стислі описи ситуацій (культурних інцидентів), у яких існує проблема культурної адаптації або проблема, пов'язана з культурними відмінностями між двома взаємодіючими представниками різних культур; чотири інтерпретації поведінки діючих персонажів (можливі відповіді); пояснення до кожної інтерпретації, які передбачають обговорення та визначення найбільш відповідного варіанту відповіді [1].

Метою статті є розкриття етапів конструювання культурних асиміляторів для кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження Р. Тангаличевої свідчать, що незалежно від того, до якої культурно-специфічної групи належать учасники кроскультурної комунікації (чи то бізнесмени, дипломати або студенти), всі вони набувають схожого досвіду адаптації до іншої культури. Саме тому дослідниця пропонує використовувати термін «метод загального культурного асимілятора» (не розділяти його на культурно-специфічні методи), який виходить з таких передумов: 1) для учасників кроскультурної взаємодії характерний стан тривожності і побоювання, що їхні очікування можуть не виправдатися, і що вони виявляться психологічно не здатні включитися в життя та трудову діяльність в середовищі іншої культури; 2) їм властиво побоювання, що вони можуть стати об'єктом упереджень з боку представників іншого культурного середовища [2].

Метод культурного асимілятора, як зазначає М. Шиловська, є методом когнітивного орієнтування і має на меті надати студентові у стислий термін якомога більше інформації про розбіжності між двома культурами та навчити його бачити певні ситуації з точки зору представника іншої культури. Тому науковці часто називають культурний асимілятор технікою підвищення міжкультурної сензитивності (Intercultural sensitizer) [7, с. 139-154].

Культурні асимілятори – це описи ситуацій, де розігрується кроскультурна взаємодія двох персонажів (представників різних культур), які супроводжуються чотирма інтерпретаціями – реакціями на поведінку персонажів, що її пояснюють.

Завданнями культурного асимілятора є:

- освоєння ізоморфних атрибутцій (дослідження, вивчення й розуміння способів інтерпретації поведінки людей представниками інших культур);

- переживання власних емоційних реакцій в обставинах міжетнічної взаємодії та їхнє коригування;

– формування позитивних установок та толерантної взаємодії в іншокультурному середовищі [6].

Метою використання методу культурного асимілятора у системі кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму є навчити студента дивитися на різні ситуації з точки зору представників іншої культури, розуміти їхнє бачення світу та власної професійної діяльності в туристичній індустрії.

Слід зазначити, що нині місто Харків є економічним, політичним, культурним та освітнім центром України, який постійно знаходиться у динамічному розвитку. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна – один з потужних вищих навчальних закладів міста, який готує студентів за спеціальністю «Туризм», бере участь в міжнародних освітніх програмах, навчає студентів-іноземців, тому в наших аудиторіях зустрічаються представники різних культур. Залежно від їхніх особистих економічних, соціальних і культурних ресурсів, стратегії акультурації у цих студентів відрізняються. Цей процес, зазначають А. Султанова та Т. Ласовська, залежить від взаємних стереотипів, від відмінностей в рольових очікуваннях, ритуалів, забобонів, особливостей невербальної поведінки (жестів, контакту очей, просторово-часової організації спілкування тощо) [3]. Саме це й зумовило звернутися до розробки й використання культурних асиміляторів для успішного формування кроскультурної компетентності наших студентів.

Загалом, методологічною основою конструювання культурних асиміляторів є проблемний підхід американських дослідників Р. Брісліна і К. Кушнера, які виокремили 18 проблем, з якими найчастіше стикаються фахівці в період адаптації до професійної діяльності в іншокультурному середовищі [8; 9]. Ситуації кроскультурної взаємодії, що відображають ці проблеми, були згруповані ними у три групи:

– *інтенсивні емоційні реакції* (нездійснені очікування, тривожність, відчуття нестачі емоційної підтримки з боку представників іншої культури, невизначеність відносин з ними, боротьба з власними упередженнями та етноцентризмом тощо);

– *сфера знань*, важливих для розуміння кроскультурних відмінностей (соціальні установки на працю і власність; просторово-часова організація спілкування, відношення до іноземних мов; рольові структури; індивідуалізм/колективізм; ритуали і

забобони; ієрархічні структури – класові і статусні; особистісні та соціальні цінності);

– *когнітивні психологічні процеси і явища*, що лежать в основі міжгрупових відмінностей (стиль набуття знань, етноцентризм, категоризація, диференціація, атрибуція тощо) [10].

Науково-педагогічні кадри університету виходили з того, що метод культурного асимілятора у системі кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму сприятиме тому, що студенти будуть адекватніше ставитися до відмінностей (формування «коректних» очікувань), з якими їм доведеться зіткнутися в новому культурному середовищі у процесі роботи в галузі туризму. Ці відмінності можуть стосуватися відносин людей на роботі, способів професійної і соціальної взаємодії, роботі з клієнтами туристичних фірм, сприйняття часу і простору, мовних відмінностей, реакції на ієрархічні відносини і відмінності в цінностях тощо.

Досвід науково-педагогічних кадрів факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу у процесі конструювання культурних асиміляторів полягав у тому, що викладачі разом зі студентами пройшли такі *етапи: початковий, аналітико-відбірковий, конструювальний та технологічний*.

Початковий етап – це етап збору та обробки даних: випадків, історій, реальних ситуацій і сюжетів кроскультурної взаємодії українців та іноземців, які відбувалися безпосередньо із самими студентами чи викладачами, або з їхніми друзями, рідними, знайомими (історії на відпочинку, у дорозі, при відвідуванні інших країн, при прийомі гостей з інших країн тощо). Використовувалися такі методи збору інформації, як бесіда, опитування, інтерв'ю, метод наративів, есе тощо.

Аналітико-відбірковий етап – аналіз отриманих даних з бесід, опитувань, інтерв'ю зі студентами чи викладачами, наративів та есе; відбір конкретних ситуацій для конструювання асиміляторів. Слід зазначити, що метод наративів виявився найбільш доцільним щодо виокремлення потрібних ситуацій для кроскультурних асиміляторів, оскільки він базується на таких основних постулатах: будь-яка культура складається з певного набору дискурсів, в яких закріплені смисли і значення, характерні для даної культури; культура містить деякі закріплені розповідні структури (наративи), до яких у процесі соціалізації долучається суб'єкт; основна особливість осмислення суб'єктом навколишнього світу і самого себе –

схильність до впорядкування всіх життєвих фактів у формі історій, наративів; наратив формується у процесі взаємодії (у тому числі кроскультурної) [5].

Конструювальний етап – безпосереднє конструювання самих культурних асиміляторів: викладення кожної конкретної ситуації (інциденту) українською чи, за потреби, іноземною мовою без стилістичних та граматичних помилок; виявлення ключової проблемної ситуації в кожному конкретному інциденті; продумування і написання чотирьох можливих варіантів розв'язання конкретного інциденту, серед яких лише один є правильним з точки зору поведінки представника іншої культури (конструкт «можливі відповіді»); підготовка та формулювання чотирьох варіантів експертної інтерпретації кожного варіанту відповіді, які повинні занурювати студентів в контекст іншої культури (конструкт «пояснення»).

Технологічний етап – етап автоматизації кроскультурних асиміляторів для зручного використання студентами у процесі їх опрацювання. Доцільним є використання конструкторів тестів (easyQuizzzy, Online Test Pad), сервісів он-лайн опитувань (Google Форми, Вебанкета тощо).

Варто зазначити, що на другому та третьому етапах конструювання культурних асиміляторів слід дотримуватися наступних правил:

– Інформація для культурних асиміляторів підбирається таким чином, щоб представити інциденти, в яких виявляються або значні, або найбільш значущі, ключові відмінності між культурами.

– Ідеальним вважається такий інцидент, що описує ситуацію, яка найчастіше зустрічається при взаємодії представників двох культур; представник групи « гостей » вважає цю ситуацію конфліктною або такою, яку він найчастіше неправильно інтерпретує.

– Кожен інцидент дозволяє отримати важливу інформацію про іншу культуру.

– При підборі ситуацій враховуються взаємні стереотипи, відмінності в ролевих очікуваннях, звичаї, особливості невербальної поведінки та багато іншого.

– Особлива увага приділяється орієнтованості культури на колектив або на особистість.

– Якщо асимілятор призначений не для підготовки представників культури, а для кроскультурної взаємодії, то необхідно підібрати за допомогою експертів з двох культур 3 інтерпретації поведінки персонажів, найбільш ймовірні з точки зору членів культури А, і одну інтерпретацію, яку найчастіше використовують при поясненні

ситуації представники культури Б. Лише відповіді, характерні для членів культури Б, вважаються правильними. Якщо той, кого навчають, вибирає неправильну відповідь, його просять повернутися до ситуації ще раз і вибрати інше пояснення поведінки персонажів.

– При виборі правильної відповіді детально описуються особливості культури, у відповідності з якими той, кого навчають, діяв [4].

Наведемо приклад культурного асимілятора, розробленого разом зі студентами факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу.

Інцидент «Офіс в Анталії»

Наталія збиралася відкрити в Анталії філію відомої української туристичної фірми. Уже майже все було готово, лише залишилося зробити нескладний косметичний ремонт нового офісу. Наталія запросила турецьких будівельників, але вони перефарбували стіни прийомної в інший колір. Працівники прийшли, почали працювати і запевнили жінку, що завтра всі роботи закінчать. На наступний день працівники роботу не закінчили, їм потрібен був ще один день, потім ще один, ще... Розлютившись, на п'ятий день Наталія досить різко висловилася з приводу професіоналізму бригади будівельників, на що вони явно образилися і холодно запевнили: «Завтра закінчимо». Як би ви пояснили причину сварки Наталії та турецьких будівельників?

Можливі відповіді

1. Турецькі будівельники – грубі, невиховані чоловіки.

2. Сама Наталія – груба, невихована жінка, яка просто захотіла поконфліктувати з бригадою.

3. Турецькі будівельники не встигли закінчити фарбування в офісі Наталії, бо паралельно працювали ще на одному об'єкті.

4. Турецьке «завтра» є досить неточним поняттям, і Наталії варто було запланувати час на ремонт офісу із запасом.

Пояснення

Ви вибрали варіант № 1. У запропонованій ситуації немає ніяких вказівок на невихованість турецьких будівельників. Навпаки, якби Наталії працівники бригади здалися від самого початку неввічливими та грубими, вона б їх просто не наймала. Поверніться до ситуації і зробіть інший вибір.

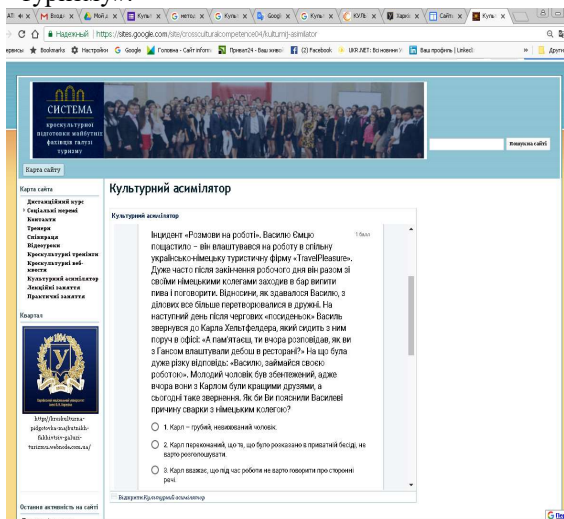
Ви вибрали варіант № 2. Сама вказівка на те, що Наталія «різко висловилася з приводу професіоналізму бригади будівельників» лише на п'ятий день, уже

свідчить про те, що жінка досить терпляча, толерантна та вихована. Спробуйте знайти більш точне пояснення.

Ви вибрали варіант № 3. Виключити таку можливість не можна, і тоді негативна реакція Наталії на поведінку турків зрозуміла. Але в ситуації не йдеться про те, що бригада одночасно працює ще на одному об'єкті. Вам необхідно знайти більш точне пояснення.

Ви вибрали варіант № 4. Це найкращий варіант відповіді. Зазвичай, турки терпимо ставляться до представників усіх національностей, але вони всі неквапливі і неточні, у них абсолютно відсутнє почуття часу. Якщо вони кажуть, що зроблять завтра, то це може означати, що буде зроблено коли-небудь, наприклад, через тиждень. До цього потрібно пристосуватися, образитися і злитися на турків марно, а тим більше показувати їм свою лють, адже це ні до чого доброго не приведе.

На технологічному етапі для автоматизації використання культурних асиміляторів ми застосували сервіс Google Форми, оскільки у системі кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму важливе місце відведено вивченню спецкурсу «Формування кроскультурної компетентності майбутніх фахівців галузі туризму», а його дистанційна версія розроблена за допомогою сервісу Google Sites. На малюнку 1 зображено приклад культурного асимілятора вбудованого до платформи дистанційного курсу «Формування кроскультурної компетентності майбутніх фахівців галузі туризму».

Мал. 1. Культурний асимілятор

Варто зазначити, що для більш успішного формування кроскультурної компетентності студентів слід не лише пропонувати їм самостійно за допомогою

комп'ютера та Інтернет-сервісів вивчати культурні асимілятори, але й організувати кроскультурні тренінги, одним із завдань яких може бути колективне обговорення культурних асиміляторів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, сам по собі культурний асимілятор є технологією когнітивного орієнтування, але його застосування в тренінгових програмах кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму дозволяє обговорити і порівняти в групі студентів результати, провести рольові ігри з використанням ситуацій культурного асимілятора. Наголосимо, що після роботи з культурними асиміляторами студенти починають краще розуміти суб'єктивну культуру країни, з якою вони знайомляться (наприклад, перед поїдкою на практику чи роботу за кордон) і реагують більш-менш адекватно на прояви цієї культури. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вдосконаленні методу кроскультурного асимілятора як ефективного методу формування кроскультурної компетентності майбутніх фахівців галузі туризму.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Іванюк І. Культурний асимілятор як засіб формування полікультурної компетентності в комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі / І. Іванюк. – Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Т. 2, №5. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2014. – С. 22–26.
2. Культурный ассимилятор. Тренинг адаптации к жизни в Санкт-Петербурге. / Отв. ред. Р. К. Тангалючева и Н. А. Головин. – СПб, 2008. – 234 с.
3. Султанова А. Н., Ласовская Т. Ю. Культурный ассимилятор как техника повышения межкультурной толерантности студентов на занятиях по дисциплине «Этнопсихология» // А. Н. Султанова, Т. Ю. Ласовская // *Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии*: сб. ст. по матер. XVI междунар. науч.-практ. конф. – Часть II. – Новосибирск: СибАК, 2012. – С. 34–45.
4. Формирование экологичной образовательной среды для эффективной адаптации детей-мигрантов в условиях ГБОУ. Учебно-методическое пособие для педагогов / Автор-составитель Н. В. Шекичаева. – Санкт-Петербург, 2012. – 123 с.
5. Хоменко Є. Г. Особливості використання нарративного аналізу для дослідження взаємодії. // Є. Г. Хоменко // *Психологія і особистість*. – № 1. – Київ, 2014. – С. 100–111.
6. Шиловська, М. О. Виховання толерантності у структурі спеціального академічного курсу «Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов» //

М. О. Шиловська // *Витоки педагогічної майстерності*. Сер.: Педагогічні науки. – Вип. 8(2). – Київ, 2012. – С. 309–313.

7. Albert R. D. The intercultural sensitizer or culture assimilator: A cognitive approach. *Handbook of intercultural training*. – N.Y., 1983. – Vol. 48. – P. 139–154.

8. Brislin R. W., Cushner K., Cherrie C., Yong M. Intercultural interactions: A practical guide. – Beverly Hills, 1986. – CA: Sage.

9. Cushner K. & Brislin, R. W. Intercultural Interactions. A Practical Guide. (2nd ed.) – Thousands Oaks, 1986. – CA: Sage Publications.

10. Holden N. J. Cross-Cultural Management. A Knowledge Management Perspective. – Prentice Hall, 2002.

REFERENCES

1. Ivaniuk, I. (2014). *Kulturnyi asimiliator yak zasib formuvannia polikulturalnoi kompetentnosti v kompiuterno oriyentovanomu navchalnomu seredovyshchi*. [Cultural Assimilator as a means of formation of polycultural competence in computer-based learning environment]. Kirovohrad.

2. *Kulturnui assymiliator. Trenynh adaptatsyy k zhyzny v Sankt-Peterburhe*. (2009). [Culture Assimilator. The training adaptation to life in St. Petersburg.]. SPb.

3. Sultanova, A. N., Lasovskaia, T. Iu. (2012). *Kulturnui assymiliator kak tekhnika povusheniya mezhetnicheskoi tolerantnosti studentov na zaniatiyakh po dystsypline «Etnopsykholohyia»*. [Culture Assimilator as a technique of increasing interethnic tolerance of students in the classroom on the subject «Ethnopsycholog»]. Novosybyrsk: SybAK.

4. *Formyrovanye ekolohychnoi obrazovatelnoi sredy dlia efektyvnoi adaptatsyy detei-myhrantov v uslovyakh HBOU*. (2013). [Developing sustainable educational environment for effective adaptation of children-migrants in the context of SEI]. Sankt-Peterburh.

5. Khomenko, Ye. H. (2014). *Osoblyvosti vykorystannia naratyvnoho analizu dlia doslidzhennia vzaiemodii*. [Features of the use of narrative analysis to study the interaction]. Kyiv.

6. Shylovska, M. O. (2011). *Vykhovannia tolerantnosti u strukturi spetsialnoho akademichnoho kursu «Formuvannia sotsiokulturalnoi kompetentsii maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov»*. [The upbringing of tolerance in the structure of the special course «Formation of social competence of future teachers of foreign languages»]. Moscow.

7. Albert, R. D. (1983). The intercultural sensitizer or culture assimilator: A cognitive approach. *Handbook of intercultural training*. N.Y.

8. Brislin, R. W., Cushner, K., Cherrie, C., Yong, M. (1986). *Intercultural interactions: A practical guide*. Beverly Hills. CA: Sage.

9. Cushner, K. & Brislin, R. W. (1996). *Intercultural Interactions. A Practical Guide*. (2nd ed.) Thousands Oaks, CA: Sage Publications.

10. Holden, N. J. (2002). *Cross-Cultural Management. A Knowledge Management Perspective*. Prentice Hall.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СІДОРОВ Вадим Ігоревич – професор, декан факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Наукові інтереси: кроскультурна підготовка майбутніх фахівців галузі туризму, міжнародні економічні відносини.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SIDOROV Vadym Igorevich – PhD in Economics, Full Professor, Dean of School of International Economic Relations and Travel Business, V. N. Kharkiv National University.

Circle of research interests: cross-cultural coaching of future specialists in the field of tourism, international economic relations.

Дата надходження рукопису 10. 12. 2017 р.

Рецензент – д.п.н. професор А. М. Растрюгіна

UDK 378:78 (07)

STRATAN-ARTYSHKOVA Tetiana Borisivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Department of music-theoretical and instrumental subjects

of Centralukrainian Volodymyr Vinnichenko State Pedagogical University

ORCID iD 0000-0001-5507-1832

e-mail: starart05@gmail.com

AUTHOR'S ABILITY AS INNOVATIVE RESOURCE IN THE TRAINING PROFESSIONALS OF ARTISTIC DIRECTION

Formulation and justification of the relevance of the problem. At the present stage of globalization, in accelerated pace and rhythm of science and technology progress the problem

of the creative personality and creativity acquires a special significance. Society needs more than free, original, creative professionals-individuals capable for self-development and self-